

UVOD U TURIZAM - sa osnovama ruralnog turizma

Lekcija 3:

Glava 2:

NASTANAK I RAZVOJ TURIZMA

– prvi deo: Epoha pojava analognih turizmu –

Istorijska podela

Turizam u starom veku

Turizam u srednjem veku

Turizam u novom veku

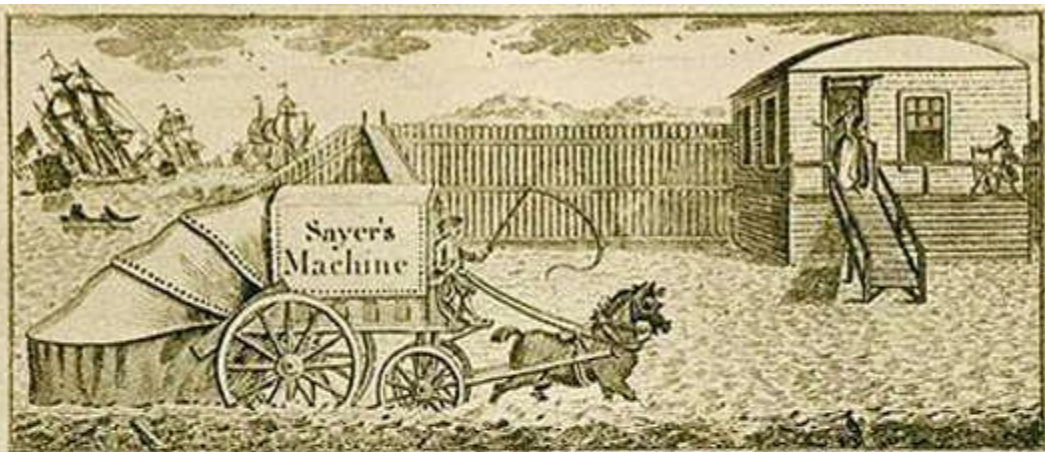
Leech

Punch 1850 John Leech
Punch 1850

MERMAIDS AT PLAY; OR, A NICE LITTLE WATER PARTY.

N. Y. PUBLIC LIBRARY
PICTURE COLLECTION

Bathing beaches - 1850.

D. 2 968

For Bathing in the Sea at Margate,

John & Mercy Sayer late Partners with M^r. Beale
have good accommodations for Bathing,

When Favours confer'd on them will be gratefully acknowledg'd

M^r. Sayer will attend ye Gentlemen & M^{rs}. Sayer ye Ladies as usual

By ye Favour of a Letter Lodgings & Stabling will be Provided.

1791

5505 DONT BE AFRAID

Turizam postoji milenijumima – od onih najstarijih vremena kada su se pojavili pojedinci kod kojih su se objedinjavale tri odlike:

da imaju dovoljno slobodnog vremena (vreme dokolice) da se upute na putovanja radi zabave i razonode

da imaju dovoljno materijalnih sredstava (diskreciona sredstva) da ulože u takva putovanja i

da imaju potrebu da putuju radi odmora, razonade, zabave...

DA SE POTSETIMO

Turističke potrebe spadaju u red potreba višeg stepena i imaju odlike opšte kulturnih potreba, a u pojedinim slučajevima i odlike luksuznih potreba.

One se ispunjavaju tek onda kada standard omogući pojedincima da im posle zadovoljenja potreba nižeg stepena preostane:

- **dovoljno slobodnog vremena (vreme dokolice)** i
- **dovoljno materijalnih sredstava (diskreciona sredstva)** koje mogu da utroše za ispunjavanje potreba nadogradnje kroz turističko putovanje.

U tom višemilenijumskom razvoju se prepoznaju dva perioda - dve epohe:

višemilenijumska **epoha postojanja pojava analognih turizmu** (analogne pojave turizma – pojave slične turizmu), - počinje u dalekoj prošlosti ljudskog društva, (ali tada se kod veoma malog broja ljudi objedinjuju one pomenute **tri odlike**)

i

nova **epoha savremenog turizma**, koja simbolično počinje **1841. godine**. (i kada se kod većeg broja ljudi ljudi objedinjuju one pomenute tri odlike)

potreba – vreme dokolice – diskreciona sredstva

Epoha pojava analognih turizmu			Epoha savremenog turizma	
1841.				
period turizma u robovlasničkom sistemu	period turizma u feudalnom sistemu	period turizma u kapitalističkom sistemu		
turizam u starom veku	turizam u srednjem veku	turizam u novom veku	turizam u savremeno doba	turizam u moderno doba

Smatra se da **SAVREMENI TURIZAM** počinje da se razvija od **1841.** godine.

To je istorijski period **NOVOGA VEKA**

odnosno

period početka ubrzanog razvoja **KAPITALISTIČKOG DRUŠTVENOG UREĐENJA.**

EPOHA POSTOJANJA POJAVA ANALOGNIH TURIZMU

Epoha postojanja pojava analognih turizmu počinje po formiranju prvih organizovanih ljudskih zajednica, a sa pojavom **slobodnog vremena (VREME DOKOLICE)** i **viška materijalnih sredstava (DISKRECIONA SREDSTVA)**, kao i **sa razvojem potreba za putovanjem** radi novih relaksirajućih doživljaja.

NJENE GLAVNE ODLIKE, koje je razlikuje od epohe savremenog turizma, su:

1) da su u turističkim kretanjima bili **aktivni malobrojni članovi ljudske zajednice**, odnosno oni, retki pojedinci koji su imali **slobodnog vremena**, kao i **dovoljno sredstava** da zadovolje sve svoje bazične potrebe svakodnevnog života i koja su im preostajala da mogu da deo ulože u putovanje radi razonode.

Zbog toga se u literaturi epoha pojava analognih turizmu često naziva i **epoha turizma povlašćenih (privilegovanih) klasa**;

2) da su turistička kretanja bila **samoinicijativno - samoorganizovano** sprovedena od strane putnika, bez elemenata koji bi ukazivali na organizovanost;

3) da **nisu postojali subjekti** namenjeni isključivo ili prvenstveno **turistima**, a koji bi se koristili za njihov transport ili smeštaj.

Smatra se da od 1841. godine stanje počinje da se menja:

1) Počinje da se povećava broj ljudi koji imaju dovoljno sredstava i vremena da idu na putovanja radi zabave i rekreacije, te takva putovanja više nisu rezervisana samo za povlašćene – malobrojne;

2) Takva putovanja više nisu samoorganizovana, već organizovana od strane profesionalnih poslovnih subjekata (turističke agencije)

3) Pojavljuju se različiti subjekti namenjeni isključivo ili prvenstveno turistima, a koji bi se koristili za njihov transport ili smeštaj (hoteli, ali i drugi srodni subjekti).

Od tada (1841. godine) počinje epoha savremenog turizma

ISTORIJA LJUDSKOG DRUŠTVA SE DELI NA

STARI VEK (od pojave prvog pisma do: po nekima vremena Konstantina velikog i ozvaničavanja Hrišćanstva u 4. veku, odnosno, po drugima, do pada Zapadnog Rimskog carstva 476. godine)

SREDNJI VEK – završava se sa padom Konstantinopolja pod Tursku vlast 1453, a po drugima **1492 – sa otkrićem Amerike**

NOVI VEK I SAVREMENO DOBA

TURIZAM U STAROM VEKU

STARA GRČKA

Pojedinci – putnici i naučnici: Herodot iz Halikarnasa, Eratostena iz Kirene...

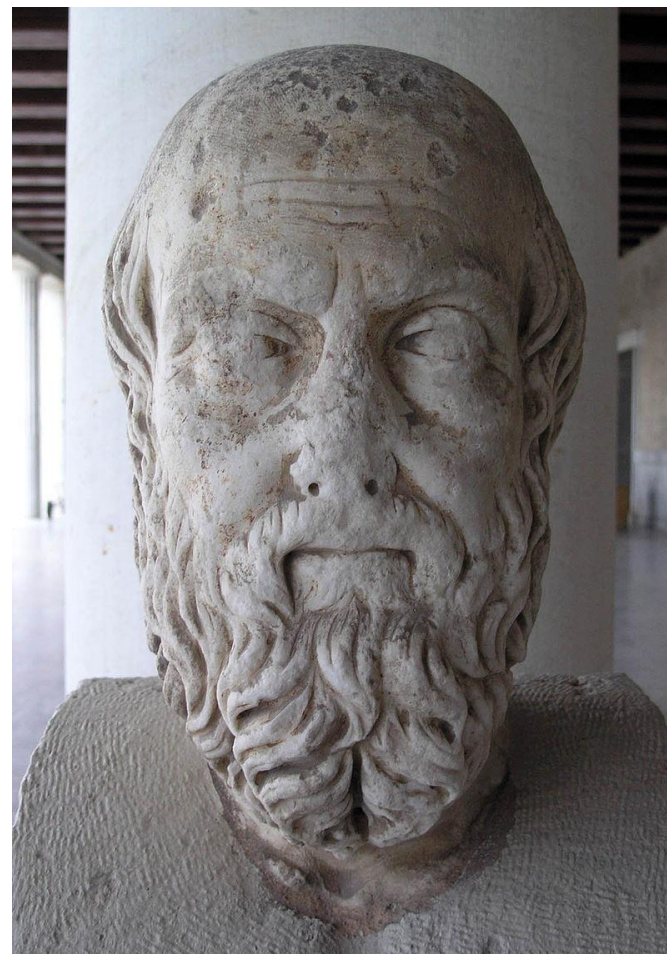
Херодот из Халикарнаса

(484. п. н. е. — око 425. п.н.е.) је антички грчки писац - отац историје.

Obilazio države staroga sveta
Napisao deo Istorija (priče);
Opisivao: šta je doživeo, video i čuo.

Pored značaja za istoriju, njegovo delo ima i karakter putopisa.

Za svaku teritoriju je naglašavao značajne građevine. **!!!Preporuka – šta posetiti!!!**

Na osnovu ovakvog Herodotovog pristupa kasniji antički pisci su sastavili

listu sa opisima **SEDAM SVETSKIH ČUDA**,

Popisali su i opisali i najznačajnije građevine poznatog im sveta - preporuku za obilazak najznačajnijih građevina starog sveta.

Artemidin hram u Efesu, Piramide u Gizi, Viseći vrtovi Vavilona, Kolos sa Rodosa, Mauzolej u Halikarnasu, Statua Zevsa u Olimpu Svetionik Faros u Aleksandriji.

Od sedam svetskih čuda antičke epohe i Starog sveta (dela sveta poznatog antičkim piscima) **danas postoje samo piramide u Gizi.**

Zato se u različiti redakcijama povremeno proglašavaju nekih drugih sedam svetskih čuda, poput Sedam svetskih čuda Novog sveta (stari spomenici iz dela sveta koji nije bio poznat antičkim autorima, ili koji su na teritoriji starog sveta nastali kasnije) koji i danas postoje, a u koje spadaju: Kineski zid, Koloseum u Rimu, Tadž Mahal u Indiji, Maču Piču u Peruu, Hristov spomenik u Brazilu, grad Petra u Jordanu i Čičen Ica u Meksiku.

Pažnju retkih antičkih putnika su privlačili i istorijski poznati lokaliteti, poput **mesta velikih grčkih bitaka** (npr. Maraton i Termopili),

(preteča turizma sećanja)

ali i drugi različiti subjekti, a pre svega određeni događaji, među kojima su na prvom mestu bile **Olimpijske igre**.

Olimpija

Antičke, starovekovne Olimpijske igre su bile raznovrsno **sportsko, umetničko, ali i versko okupljanje** koje se od 776 godine pre nove ere svake četvrte godine, u čast vrhovnog boga Zeusa, organizovalo u grčkom gradu Olimpiji na Peloponezu, sve do 393. godine kada ih je, kao pagonski običaj, ukinuo hrišćanski rimski car Teodosije. Tokom trajanja Olimpijskih igara proglašavan je „sveti mir“, tako da su prestajali svi ratni sukobi, ...

(**preteča manifestacionog turizma** – i današnje olimpijske igre imaju veliki turistički značaj)

A tu su i **hramovi, proročišta** i sl...

Proročište u Delfima!
(preteča verskog turizma)

Delfi se nalaze iznad Korinskog zaliva, na padinama planine Parnas, a stari Grci su dolazak u ovo mesto smatrali obilaskom centra sveta. Glavna fizička atrakcija koja je privlačila brojne putnike bio je Apolonov hram podignut na raspukloj steni iz koje je izlazila opojna para. Na toj steni su sedele proročice, Pitije, koje su udišući opojnu paru padale u trans, a potom iznosile svoja proročanstva. U početku je proročište bilo otvoreno samo jednom u godini a kasnije po jedan dan svakoga meseca. Radi predskazanja Delfe su pohodile najpoznatije ličnosti stare Grčke, ali i azijskih država: vladari, političari, vojskovođe, filozofi..., kao i mnogi drugi slobodni građani. Red po kome su postavljana pitanja Pitiji određivan je žrebom, s tim da su pravo prvenstva imali oni koji su stekli posebne zasluge, a svaki posetilac proročišta morao je da da „pelanos“, jednu vrstu naknade. Pored toga posetoci su proročište darivali i posebnim zavetnim darovima.

U STAROJ GRČKOJ se uspostavljaju **pravila** koja su štitila putnike od napada, krađe, loših ugostiteljskih usluga, i sl.

Putnici su pod posebnom zaštiom **vrhovnog boga Zeusa** - to dovodi do razvoja gostoprimstva i ljubaznosti prema strancima (*hospitality*).

Istovremeno se razvijaju različite uslužne delatnosti bitne za smeštaj i ishranu putnika – **preteče hotela** – mesta za smeštaj, ali njih su koristili svi putnici, na različitim putovanjima – a ne samo antički pra-turisti,

Antički pisci su ostavili zabeleške o „**tumačima**“ koji su dočekivali putnike, i za novčanu naknadu im pričali svoje priče o istorijatu posećenih objekata (preteče turističkih vodiča).

TURIZAM U STAROM VEKU

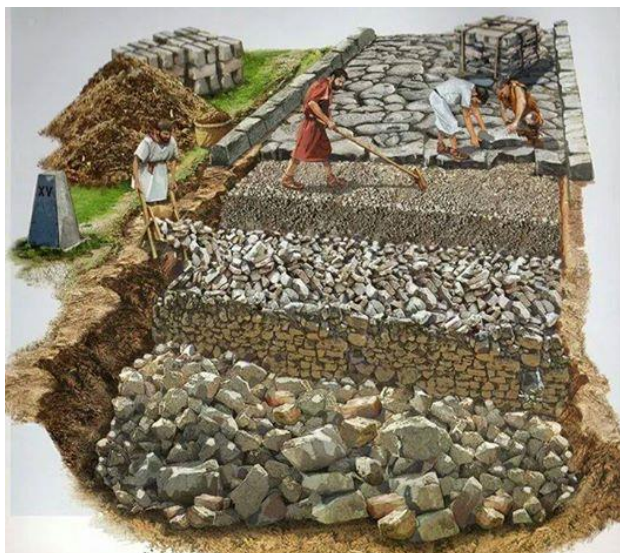
STARI RIM

Rimska država se zahvaljujući vojnim osvajanjima znatno proširila izvan Apeninskog poluostrva zauzimajući prostranstva Evrope, Afrike i Azije.

Radi olakšanog kretanja vojnih jedinica širom države je postojala razgranata mreža puteva,....

Ta mreža puteva je omogućavala olakšana putovanja i radi odmora, zabave i razonode.

Zato su duž puteva podizani i različiti smeštajni kapaciteti (krčme, svratišta, odmorišta...).

**KOJE SU ATRAKCIJE KOJE POSEĆUJU PRA-TURISTI IZ
VREMENA STAROG RIMA (PORED ONIH KOJE SU POSEĆIVALI
PRA-TURISTI IZ VREMENA STARE GRČKE)?**

Događanja u anfiteatrima

Različita sportska takmičenja koja su se održavala u cirkovima, posebnim namenski podignutim građevinama, poput onih u samom Rimu, *Circus Maximus*, a potom i *Coloseum*.

(preteče manifestacionog turizma)

Tu su se održavale trke dvokolica, grandiozne predstave pomorskih sukoba galija, ali i krvave borbe gladijatora.

Igre su ponekad trajale mesecima i privlačile publiku iz svih krajeva države.

EL DŽEM.

Njegov veliki kapacitet od oko 35.000 sedišta (što je znatno više od ukupnog broja svih stanovnika ovog rimskog grada), ukazuje na činjenicu da nije bio namenjen samo lokalnom stanovništvu rimskog gradića Tizdus (preteča kasnijeg El Džema), već i brojnim posetiocima sa strane.

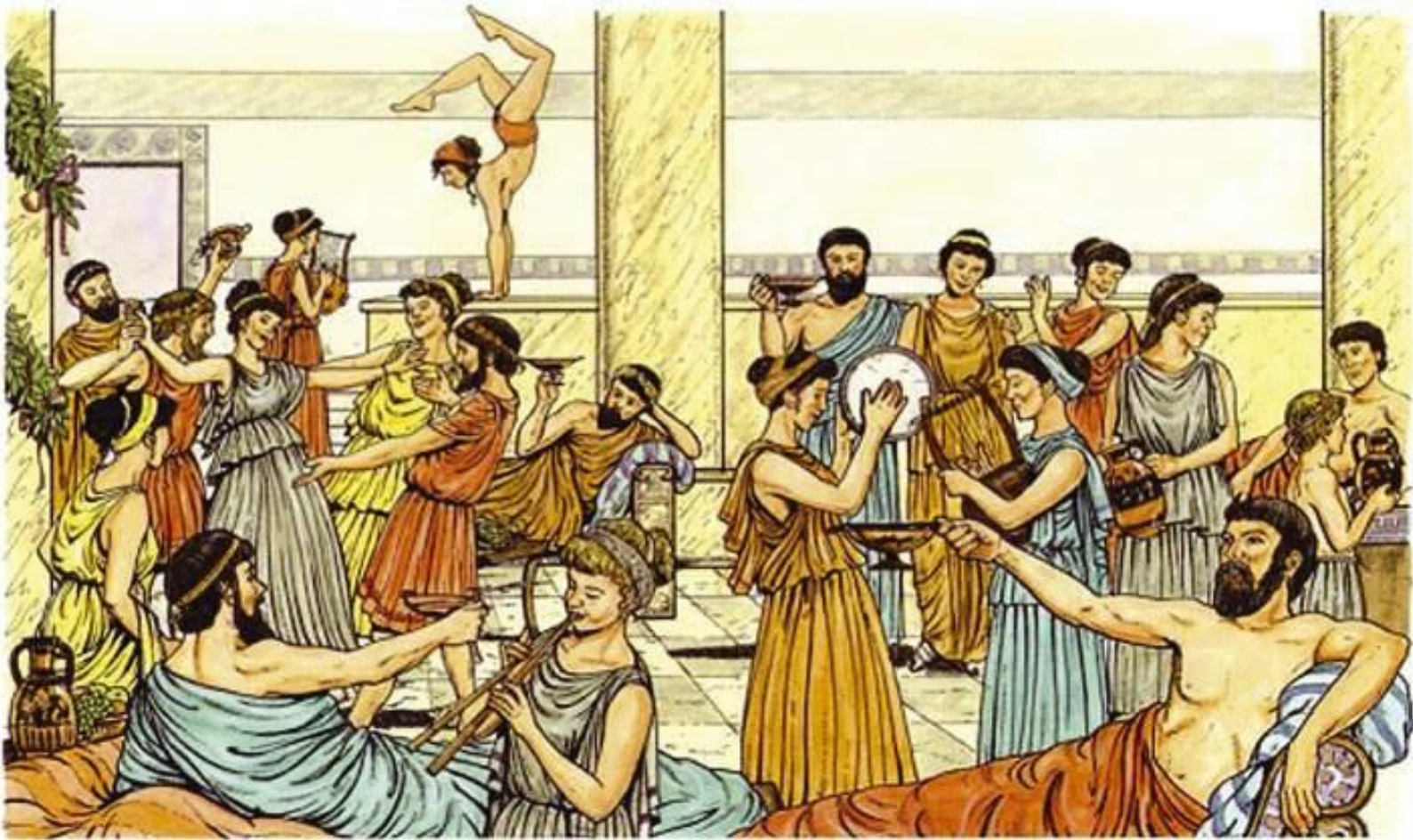
Na slične zaključke nas navode i kapaciteti mnogih drugih javnih građevina širom Rimskog carstva, poput brojnih pozorišta, među kojima je i Veliko pozorište u Efesu, nedaleko od turskog grada Kušadasija.

Mesta za odmor –

vile rustike za bogate pojedince,

ali i prva turistička mesta (Tivoli, Pompeja)

TURIZAM U SREDNJEM VEKU

Tokom srednjeg veka uočava se opadanje aktivnosti putovanja.

U prethodnom, antičkom periodu način korišćenja slobodnog vremena onih društvenih slojeva koji su raspolagali slobodnim vremenom, i materijalnim sredstvima potrebnim da se ono posveti rekreaciji i zabavi na putovanjima, bio stvar individualnog izbora.

U Srednjem veku opšti društveni život privilegovanih klasa postaje uslovljen strogim srednjovekovnim crkvenim kanonima.

Ipak, putovanja radi razonode ne zamiru, ali u velikoj meri dobijaju izrazit verski karakter.

(preteče verskog turizna):

- Pokloničko putovanje u JERUSALIM

Obilazak Gogote, mesta gde je Hrist razapet, kao i njegovog groba.

Obilazak svih mesta na kojima je po Bibliji Hrist boravio ....

Takođe se ide i putevima brojnih Hrišćanskih svetaca

Jedan od verskih centara koji od 11. veka postaje središte pažnje hodočasnika je i **Santjago de Kampostela** gde se nalaze mošti Svetog apostola Jakova.

Putavanje do ovoga španskog grada podrazumevalo je prolazak putem kojim je ovaj svetac prolazio, kroz Francusku, Portugal i Španiju.

- Sajmovi, vašari...
(kao preteče sajamskog turizma)

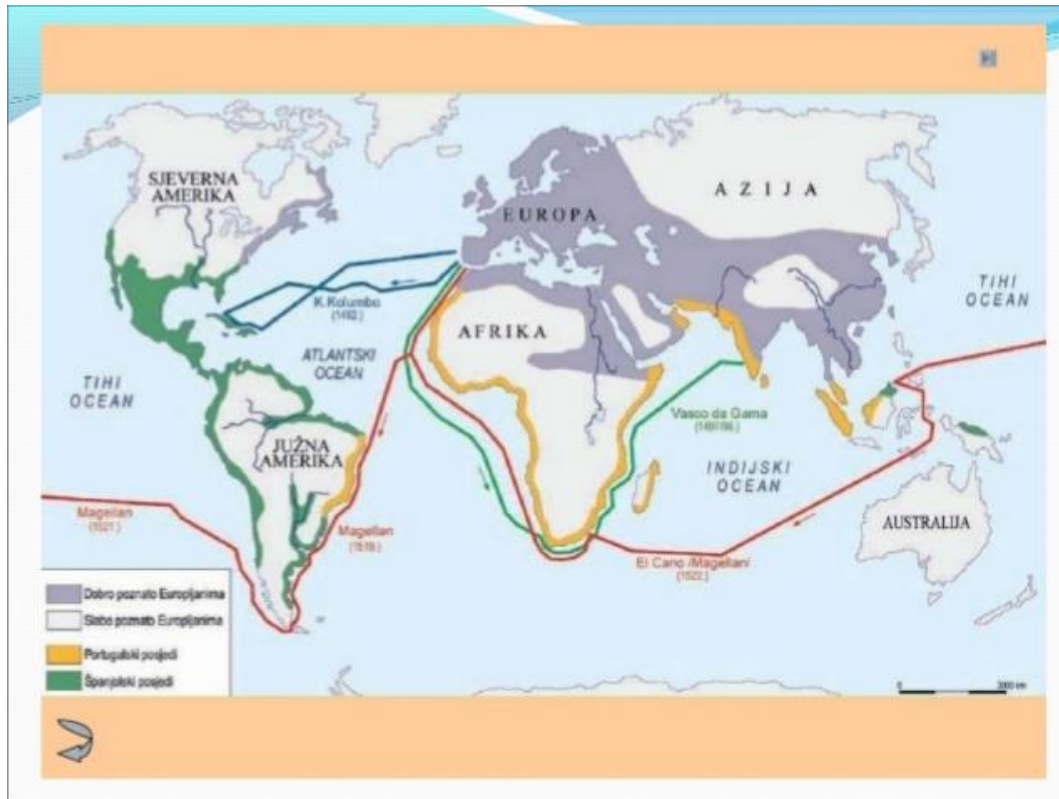
- Viteški turniri
(još jedna od preteča manifestacionog turizma)

TURIZAM U NOVOM VEKU

Početak novoga veka - 1492. godina, **godina otkrića Amerike.**

- Taj događaj je i simbol koji označava i vreme drugih **značajnih geografskih otkrića = sledi razdoblje humanizma i renesanse!**

Sa velikim geografskim otkrićima uočavaju se i tri pojave značajne za razvoj turizma:

Povećanje mobilnosti stanovništva.

Proširivanje vidika.

Povećanje radoznalosti

- To se preklapa sa pojavom **humanizma i renesanse** (preporoda), koji su doveli do preokreta u nauci, filozofiji i umetnostima, ali i načinu života u celini.

Леонардо да
Винчи

Мона Лиза

Dodatno proširivanje vidika
i povećanje radoznalosti.

**Pre svega pojačano
interesovanje za antičku
kulturu.**

Motiv za putovanja više nisu bili prevashodno verske prirode.

Novonastala imućna građanska klasa, a sa njom i predstavnici aristokratije, u težnji za **intelektualnim zadovoljenjem**, kreću u otkrivanje nepoznatoga i u upoznavanje materijalnih antičkih vrednosti, o kojima se sada ponovo teoretski uči.

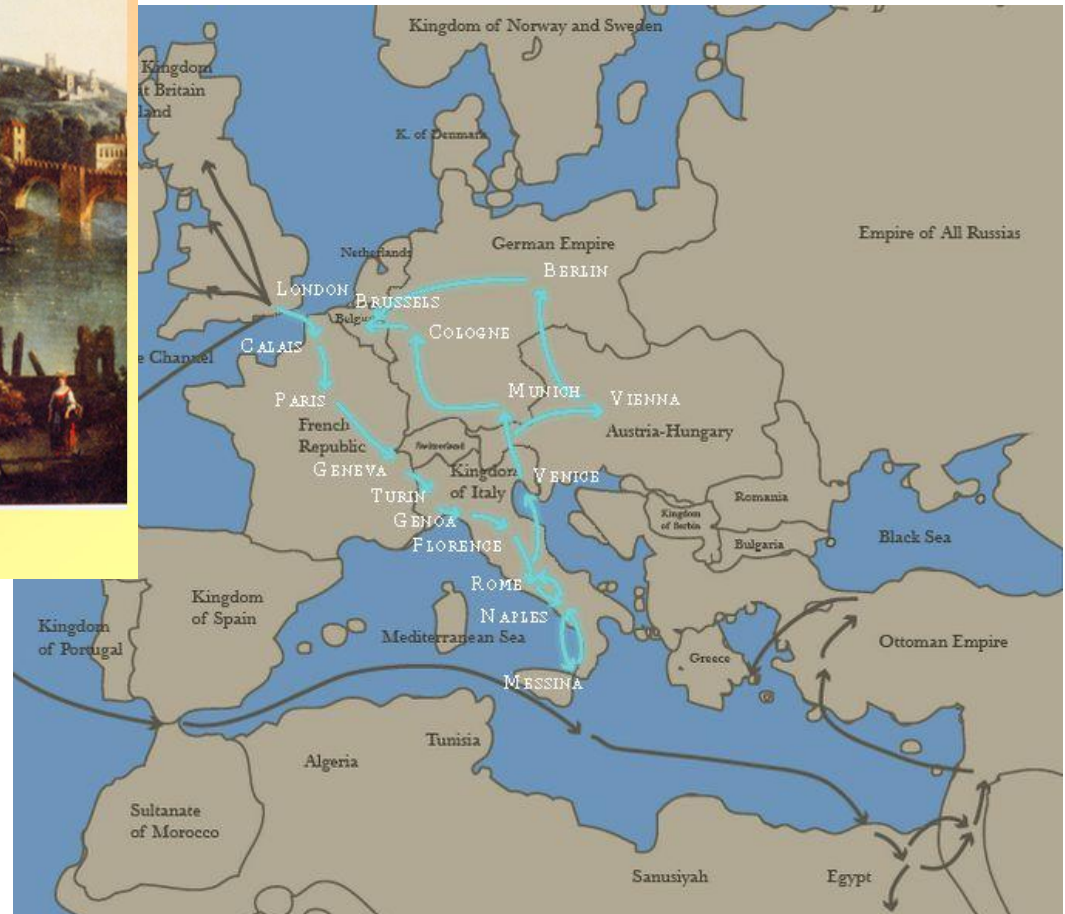
- Od kraja 17. veka, postaju popularna putovanja nazvana **Grand Tour** - „velika putovanja” (po Evropi).

The Grand Tour

The Grand Tour was the traditional travel of Europe undertaken by mainly upper-class European young men. The custom flourished from about 1660.

The Grand Tour enabled the publication of books that contained personal experiences.

According to the Oxford English Dictionary, the term was coined by Richard Lassels in his book "An Italian Voyage".

Tokom tih putovanja obilazili su se centri poznati iz antike, ali i renesansna središta u Italiji, kao što su **Rim, Firenca, Venecija**.

Kasnije se obilaze se i drugi veliki gradovi: **Pariz, Belin, Beč, Prag**, zatim **planinska odredišta na Alpima, primorska mesta na Azurnoj obali**, kao i **banje sa termalnim izvorima**, uglavnom u Italiji, Francuskoj, Nemačkoj..., koje se ponovo obnavljaju i postaju popularne kao u rimsko doba.

Jedan od poznatih inicijatora za ovakav vid putovanja bio je i **Žan Žak Ruso, sa svojim delom Povratak prirodi**.

Na ta putovanja prvo kreću trgovci, lekari, bankari, imućniji intelektualci (umetnici, profesori), a zatim i mladi, naslednici imućnih građana kojima putovanje postaje svojevrstan nastavak obrazovanja i na njih sve češće idu sa “učiteljem”, “ćićeronom”.

Pored obrazovanja i kulture značajani motivi za ova putovanja su vezani i za odmor, rekreaciju, zabavu i želju da se upoznaju novi krajevi i ljudi, njihovi običaji i kultura.

Još neke od inovacija - pojava organizovanih **poštanskih službi**, koje su uz svoju redovnu aktivnost nudile i prevoz putnika diližansama, kao i pomoć pri obezbeđivanju ishrane i smeštaja tokom puta.

Ova praksa je podstakla i pojedine preduzetnike da organizuju slične vidove pružanja usluga, poput pariskog biroa **Zlatni petao** (*Coq d'Or*).

-A POTOM SLEDI I DOBA **Dve revolucije u 18. veku:**

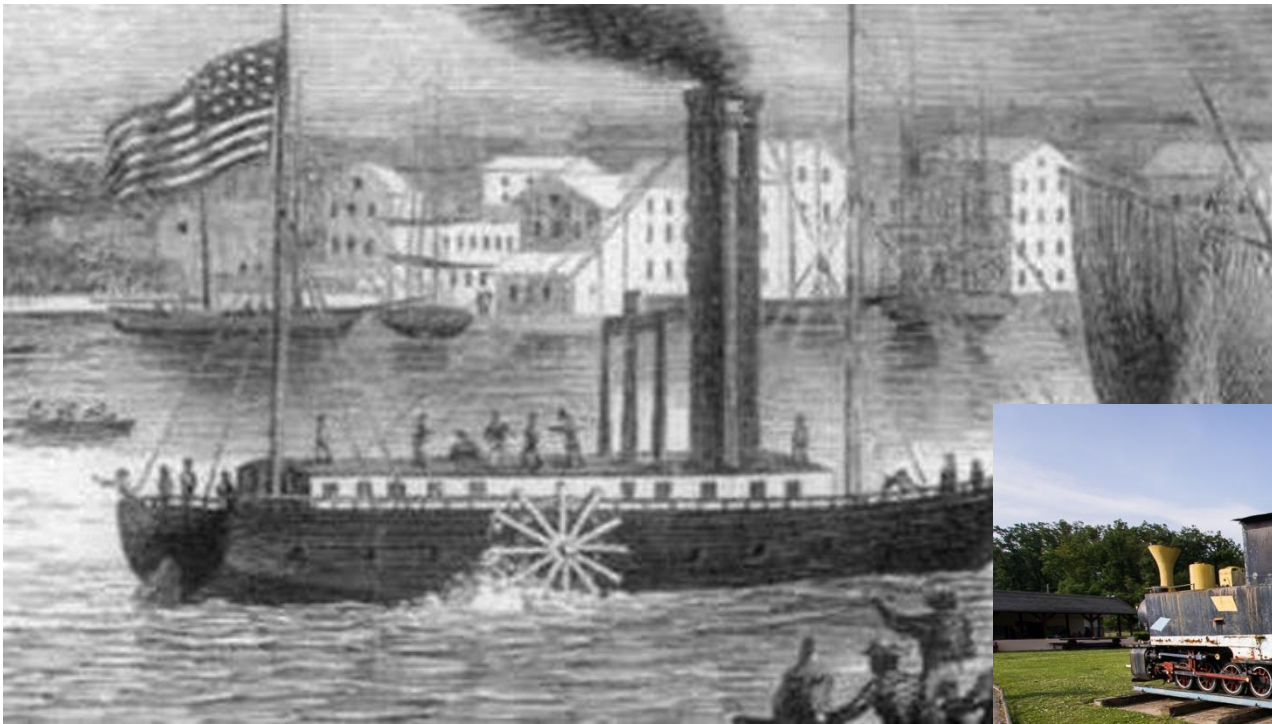
- Industrijska revolucija i

-Velika francuska revolucija.

Velika Francuska revolucija, uz širenje njenih ideja po Evropi, dovodi do **oslobođenja i povećanja prava širokih narodnih masa**, što i kod njih počinje da budi želju za putovanjem radi razonode.

A industrijska revolucija im omogućava da im putovanja postaju dostupnija.

Tome, prem svega, doprinosi izum **parne mašine**, koja u 19. veku dovodi do pojave **parobroda** (1807) i lokomotive i **železnice** (1814) ali i **boljih puteva** (makadam).

Povećane ljudske slobode,
+
Buđenje radoznalosti i interesovanja
+
Olakšana mobilnost usled novih pronalazaka

KRAJ EPOHE POJAVA SLIČNIH TURIZMU
|
POČETAK RAZVOJA SAVREMENOG TURIZMA

OSNOVNE ODLIKE EPOHE POJAVA ANALOGNIH TURIZMU	OSNOVNE ODLIKE EPOHE SAVREMENOG TURIZMA
<p>- u turističkim kretanjima su bili aktivni malobrojni članovi ljudske zajednice, relativno retki pojedinci koji su mogli da zadovolje sve svoje bazične potrebe svakodnevnog života, i koji su imali dovoljno sredstava koja mogu da ulože u putovanje radi razonode (zbog toga se u literaturi epoha pojava analognih turizmu često naziva i epoha turizma povlašćenih (privilegovanih) klasa);</p>	<p>- u turističkim kretanjima, sukcesivno, počinje da uzima učešće sve veći broj građana, (sve više građana raspolaže sa slobodnim vremenom i slobodnim materijalnim sredstvima) tako da ona prestaju da budu isključiva privilegija povlašćenih; u početku se manje imućni građani sve masovnije upuštaju u putovanja ka bliskim odredištima, potom njihov broj raste, da bi se zatim oni uputili i ka sve udaljenijim turističkim mestimama, te turizam poprima odlike masovnosti;</p>
<p>- turistička kretanja su bila samoinicijativno sprovedena od strane putnika, bez elemenata koji bi ukazivali na organizovanost;</p>	<p>- turistička kretanja prestaju da bivaju samoinicijativno sprovedena od strane putnika, i dobijaju sve izraženije elemente organizovanosti, a njihova organizacija postaje nova privredna delatnost;</p>
<p>- nisu postojali subjekti namenjeni isključivo ili prvenstveno turistima, a koji bi se koristili za njihov transport ili smeštaj.</p>	<p>- pojavljuju se subjekti namenjeni isključivo ili prvenstveno turistima, a koji se koristili za njihov transport, smeštaj i druge povezane usluge.</p>

PITANJA:

- Pojava koje tri odlike u ljudskom društvu dovodi do nastanka turizma?
- Koja su dva osnovna perioda u razvoju turizma, i koje su odlike u turističkim kretanjima koje razmeđavaju ta dva perioda?
- Koje su odlike turizma u starom veku?
- Koje su odlike turizma u srednjem veku?
- Koje su odlike turizma u novom veku?
- Koji događaji, procesi i otkrića su u novom veku doprineli razvoju savremenog turizma?